BOEKEN

Augustinus over ware kennis

Augustinus. Tegen de academici. **Inl., vert. annot. O.L.J. Albers. Uitg. Agora, Baarn/Pelckmans, Kapellen 1999. Ing. 244 pp. ISBN 90 391 0792 0.**

Het is verbazend wat er de afgelopen jaren van Augustinus zoal in het Nederlands is verschenen. Toppers als de *Belijdenissen* en de *Stad Gods* blijven altijd de aandacht trekken, maar de liefhebber kan nu ook een keur aan preken, theologische en filosofische traktaten lezen in verschillende Nederlandstalige fondsen. De naam 'Augustinus' opent bij uitgevers tegenwoordig deuren die lange tijd vooral gesloten bleven. En het schier onafzienbare oeuvre van de kerkvader biedt vele mogelijkheden voor nieuwe projecten.

Nu is ook Augustinus vroegst bewaarde werk, de filosofische dialoog *Contra Academicos* uit 386, in het Nederlands uitgebracht. De vertaling is van O.L.J. Albers, die zich eerder al zette aan *De libero arbitrio* en *De quantitate animae*, eveneens filosofische werken. Augustinus schreef *Contra Academicos* kort nadat hij zijn openbare functies had opgegeven en zich op een landgoed bij Milaan had teruggetrokken om zich voor te bereiden op de doop. In deze eerste van zijn zogeheten Cassiciacum-dialogen bond hij de strijd aan met de filosofen van de Nieuwe Academie, die twijfelden aan de mogelijkheid van ware kennis en een voorzichtig scepticisme bepleitten, dat in de praktijk neerkwam op het volgen van wat waarschijnlijk of aannemelijk is.

Zo'n fundamentele twijfel was natuurlijk bedreigend voor de waarheid- en Godzoeker die Augustinus was. Hij doet dan ook zijn uiterste best om de leer van de Nieuwe Academie onderuit te halen. Daarbij lijken, zoals vaker in polemieken, alle middelen geoorloofd, inclusief

onzuivere argumenten en woordspelletjes. Verrassend genoeg beweert Augustinus uiteindelijk dat de sceptisch getinte leer van de Nieuwe Academie alleen een dekmantel was: zo kon men Plato's 'geheime leer' daadwerkelijk buiten het debat houden.

Het geschrift munt niet steeds uit in helderheid en overtuigingskracht. Zo bevat boek I nogal wat onnodige, omtrekkende bewegingen, bijvoorbeeld in een discussie tussen Augustinus' leerlingen over de vraag of geluk ligt in het kennen van de waarheid of het zoeken ernaar. Als vroeg werk van Augustinus is het desondanks belangrijk genoeg voor een Nederlandse uitgave.

Helaas worden voor de Nederlandse lezer aanzienlijke drempels opgeworpen door de aard van de vertaling. Het begint eigenlijk al met de titel, die hoger geschoolden direct op het verkeerde been zet. *Tegen de Academici* had beter iets als *Ware kennis* of *Het kennen van de waarheid* kunnen heten. Vervolgens is er een nogal schoolse inleiding, waarin Albers het zonder meer opneemt voor Augustinus, zonder enig filosofisch tegenwicht. Als de tekst van belang is vanwege de actualiteit van scepticisme, zoals de flaptekst stelt, waarom is er dan geen paragraaf over moderne discussies?

De eigenlijke vertaling opent als volgt:

De morele kracht duldt niet dat iemand haar door het lot wordt ontnomen. Was het echter maar waar, Romanianus, dat zij een mens die bij haar hoort op haar beurt kon onttrekken aan het lot. Het lot verzet zich daartegen. Zij zou dan in elk geval al beslag hebben gelegd op jou en openlijk verklaren dat jij aan haar toebehoort. Ook zou ze je in het bezit stellen van zaken waarvan je absoluut op aan kunt. Daarbij zou ze je ook niet toelaten afhankelijk te worden van gelukkige omstandigheden.

In deze openingsparagraaf gaat veel mis. De vertaler heeft merkbaar enkele Latijnse zinnen opgesplitst, maar zijn keuzes hebben niet tot een heldere tekst geleid. Dat komt ook door de ongelukkige woordkeus (met nodeloze herhalingen en teveel abstracta). En door lelijke klank- en ritme-effecten is de tekst slechts moeizaam leesbaar en voorleesbaar. Het vergt wat gepuzzel om te achterhalen wat Augustinus nu eigenlijk bedoelt. (Overigens geeft Albers de openingswoorden achterin het boek anders weer. In de daar opgenomen passage uit Augustinus' *Retractationes* staat dan 'Dit werk begint aldus: *Was het maar waar, Romanianus.*' De allerlaatste zin klopt dus niet met de eerste, een slordigheid die te denken geeft.)

Na dit ongelukkige begin wordt het er niet veel beter op. Haast iedere Nederlandse zin vraagt om herlezing. Natuurlijk gaat het hier niet om een kasteelroman en mag van de lezer best een extra inspanning worden gevraagd. Maar als je regelmatig het Latijn ernaast moet leggen om de gedachte te kunnen volgen, is er toch iets niet in de haak. Nog een enkel stijlbloempje: Geloof me, je zult bijzonder blij zijn dat de gunstige gang van zaken, die de zorgelozen in zijn greep houdt, en de gaven van deze wereld jou in geen enkel opzicht met zelfvoldaanheid hebben vervuld. (p. 42). Ik spreek hier nog maar niet over de betwistbare weergave van woorden (het Latijn luidt: *multum, mihi crede, gratulaberis quod pene nullis prosperitatibus quibus tenentur incauti, mundi huius tibi dona blandita sunt*). Maar de onverhoopte terugkeer van het aloude 'gymniasiaans' stemt mij droef.

De vertaling rammelt werkelijk aan alle kanten. Omslachtige bijzinnen, lang uitdijende perioden, tangconstructies, 'klassieke' personificaties en onpersoonlijke wendingen, storende interpunctie-keuzes, stroeve dialogen, en erger nog: verkeerd vertaalde partikels, onhandige alineascheidingen en ontbrekende tussenkopjes – het maakt het lezen van dit Nederlands tot een zware opgave. Het heeft de vertaler ontbroken aan voldoende kritiek, hetzij van zichzelf, hetzij van een (strenge) redacteur. Gebrekkige afwerking blijkt ook in de bibliografie, die ondermaats is, en de toegevoegde Latijnse tekst, waarvan zomaar de eerste bladzijde is weggevallen. Het hele typoscript had nog minstens een volledige bewerking moeten ondergaan voor publicatie.

Goede bedoelingen en liefde voor Augustinus zijn anno 2000 niet meer voldoende voor een Augustinus-vertaling. Een vertaler die een oude tekst wil ontsluiten voor een nieuwe publiek, moet de bron niet alleen correct interpreteren, maar ook willen en kunnen weergeven in een adequaat, hedendaags Nederlands. Dat is hij verplicht aan dat publiek, maar niet minder aan de auteur om wiens gedachten het hem toch begonnen was.

VINCENT HUNINK